

Hattat Mezar Taşları
Gelimli Gidimli Dünya
M. Şinasi Acar

Düzeltili: M. Şinasi Acar
Grafik Tasarım ve Kapak Tasarımı: Tevfik Fikret Uçar
Grafik Uygulama: Dilek Gürbüz
Fotoğraflar: Mustafa Yılmaz

Baskı: Ofset Yapımevi
Şair Sokak No: 4 Çağlayan Mah.
34403 Kağıthane / İstanbul
Tel: 0212 295 86 01 • Faks: 0212 295 64 55
Sertifika No: 45354

Birinci Baskı: Mart 2004
İkinci Baskı: Ekim 2023
Üçüncü Baskı: Ekim 2025
ISBN: 978-625-7922-78-4

Bu kitabın her hakkı saklı olup, tümünün ya da bölümlerinin fotokopi, ofset, teksir ya da başka yollarla çoğaltılması ancak Ofset Yapımevi'nin ve yazarının yazılı onayıyla olabilir.

*Kimi yiğit, kimi koca, kimi vezir, kimi hoca
Gündüzleri olmuş gece buncılayın çoklar yatur
Doğru varurdu yolları, kalem tutardı elleri
Bülbüle benzer dilleri danışman yiğitler yatur*

Yunus Emre

Es'ad Yesârî & Yesârîzâde

Mehmed Es'ad-ül Yesârî & Mustafa İzzet

Baba oğul Yesârî ve Yesârîzâde'nin mezarları, zamanında Fâtih'ten Âşıkpaşa'ya giden şimdiki Gelenbevî Caddesi'nin sol tarafındaki seddin üstünde, Tûtî Abdülatîf Efendi'nin yanındaymış. Yolun genişletilmesi sırasında ortada kaldığı için, daha sonra bugünkü yerine, Fâtih Camisi hazîresine taşınmıştır. Yeri Fâtih'in türbesinin karşısındaki bölümde, dip taraftadır.

Mehmed Es'ad İstanbulludur. Vücudunun sağ tarafı doğuştan inmeli olduğu için sol eliyle yazdığından dolayı *Yesârî* (solak) nâmıyla ünlenmiştir. 1753'de hocası Dedezâde'den icâzet alır. Ta'lik hattında Osmanlı tavrını başlatan odur. Bu yazıda çok güçlü ve dönemdeki bütün hattatlara üstünlüğü açıktır. Ünu günden güne çoğalır ve Saray-ı Hümayûn yazı hocası olur. Pek çok kıt'a yazmış ve bir hayli öğrenci yetiştirmiştir.

Öl. 1798

Hüve-l bâkî
Üstâd-ı ekrem merhûm
ve mağfûrunleh Hattat el-Hâc
Mehmed Es'ad-ül Yesârî Efendi
rûhiçün el-fâtîha
sene 1213, fî 12 Receb
(Milâdi 20.12.1798)

Ünlü ta'lik ustası Şeyhülislâm Velîyüddin Efendi'nin, inmeli hâline bakarak öğrenciliğe kabul etmemesi üzerine, babası kendisini Seyyid Mehmed Dedezâde'ye götürür. Dedezâde derviş tabiatlı, kimseyi incitmez bir kişi olduğu için onları kırmaz -çocuğun güzel yazı öğreneceğine pek akli yatmakla birlikte- eline birkaç meşk vererek "Bunlara benzet de bana getir" der.

Çocuk bir süre sonra hocasına birtakım yazılar getirir. Dedezâde kendi yazılarına tıpatıp benzeyen bu yazıları görünce, herhalde camın üstüne koyarak çekti sanıp "Bir de yanımda yaz bakalım" der. Es'ad aynısını yazınca çok şaşırır ve büyük bir yetenek karşısında olduğunu anlar. Kendisine yeni meşkler vermeye devam eder. Kısa sürede icâzet alacak düzeye gelen Es'ad'ın icâzet cemiyetine Dedezâde, dönemin ünlü hattatı Velîyüddin Efendi'yi de davet eder. Es'ad'ın yazdığı yazıları hayranlıkla seyreden Velîyüddin Efendi "Bu çocuğun hocası

olmak onuru bana nasip olacaktı, bilemedim" diyerek hayıflanır.

Kabrin *tak* biçimindeki anıtının üstünde Yesârî'nin celî ta'likiyle Ankebût Sûresi'nin 57. âyeti *Kullü nef[s]in zâika-tül mevt[i]* (Her can ölümü tadacaktır) yazılıdır. Bu büyük yazının altındaki satırda ise yine celî ta'likle *Merhûmên ve mağfûrunlehumê Tûtî Abdülatîf ve üstâd-ı ekrem Hattat el-Hâc Mehmed Es'ad-ül Yesârî Efendi rûhlarıyçün el-fâtîha* ve *takın sağ ve sol kolonlarının üst tarafında ortak üç satır hâlinde Yesârîzâde üstâd-ı ekrem merhûm ve mağfûrunleh el-Hâc Mustafa İzzet Efendi rûhiçün rızâen lillah-il fâtîha* yazılmıştır.

Hattatların mezar kitâbelerine imza koyma âdetinin, Es'ad Yesârî Efendi'yle başladığı görülmektedir.

Mezar taşının, oğlu ve öğrencisi Yesârîzâde Mustafa İzzet tarafından, ta'lik celîsiyle yazılmış kitâbesi şöyledir: ↻

Sâmî Efendi'nin, hocası Kıbrısîzâde İsmail Hakkı Efendi'den naklen anlatığına göre, Yesârî'nin evi âdeti bir yazı pazarıymış. Haftada birkaç gün her sınıftan öğrenci toplanır; en iyi mürekkepçiler, kâğıtçılar, kamış kalem ve kalemtraşçılar gelir, hızlı bir alışveriş yapılmış. Oğlu Mustafa İzzet Efendi'nin evi de böyleymiş.

Usta tarihçi Surûrî (1752-1814), Yesârî'nin ölümüne noktalı harflerle aşağıdaki *mu'cem* tarihi düşürmüştür:

Hattât-ı hoş-nüvis Yesârî Efendi'nin
Fevtiyle giydi hâme-i ter câme-i siyâh
Târih-i harf-i mu'ceme ta'lik edüp dedim:
*Ceff-el kalem Yesârî-yi Hattât gitdi âh**

* Güzel yazan Hattat Yesârî'nin ölümüyle [gözü] yaş[ılı] kalem karalara büründü. Tarihini noktalı harflere bağlayarak dedim ki: *Âh Hattat Yesârî ânide gitti!*

Öl. 1849

Hüve-l bâkî

Yesârîzâde

üstâd-ı ekrem merhûm

ve mağfûrunleh el-Hâc

Mustafa İzzet

Efendi rûhiçün

rızâen lillâh-il fâtiha

sene 1265, fî 2 Şa'bân

(Milâdî 23.6.1849)

Mustafa İzzet Efendi, aynı zamanda hocası da olan ünlü ta'lik üstâdı Yesârî'nin oğlu olduğu için *Yesârîzâde* diye ünlenmiştir. İstanbul doğumludur. Celî ta'likte kendine özgü yeni bir üslûp, bir ekol yaratmıştır. Çok ve çabuk yazan bir hattat, seçkin bir musikişinas, hoşsohbet ve şakacı bir kişidir. Kazasker Mustafa İzzet, Abdülfettah Efendi ve Ali Haydar Bey gibi birbirinden değerli öğrenciler yetiştirmiştir.

1792'de, Sultan III. Selim (1789-1807) döneminde, babasıyla birlikte hacca gitmiştir. İstanbul'daki pek çok cami, sebîl, muvakkithâne ve çeşmenin ve kimi resmî dairelerin celî ta'lik kitâbe yazıları onun elinden çıkmadır.

Sırasıyla Mekke ve İstanbul kadılığı, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği pâyelerini kazanmış; yaşamının son dönemlerinde 1839'da Anadolu, 1846'da Rumeli kazaskerliğine fiilen de atanmıştır. Âlim ve şâir Keçecizâde İzzet Molla (1785-1829) ile içtikleri su ayrı gitmeyen iki yakın dost olduklarından, Sultan II. Mahmud (1808-39) bir gün kendisine bu sıkı yakınlığın nedenini sorduğunda, İzzet Molla'nın "*Efendim Yesârîzâde kulu-nuz iyi yazar, bendeniz de biraz okurum; ikimiz bir araya gelince okur yazar bir adam oluyoruz*" yanıtıyla padişahı güldürdüğü söylenir.

Yalan denecek ölçüde abartılı konuştuğu için, kendisi hakkında "*Yemin etse Yesârîzâde gerçekte yalan söyler*" denilmiştir. Bu konuda pek çok fıkrası anlatılır.

Örneğin, bir ramazan akşamı kayıkla Boğaziçi'ne iftara gittiğinde, havanın kötülüğünü anlatırken "*Fırtına o denli şiddetliydi ki dalgalar kayığı minarenin şerefesi hizasına yükseltiyordu*" demiş!. Ama kimi fıkraları da sonradan uydurularak ona yakıştırılmıştır. Kimileri, bu fıkraların da ünlenmesine yardımcı olduğu kanısındadır.

Mezar taşının celî ta'lik kitâbesi, öğrencisi ünlü hattat Ali Haydar Bey tarafından yazılmış olup şöyledir: ⤴

Yesârîzâde müthiş bir teknikle yazmış da yazmıştır. Ama –yazara göre– Baba Yesârî'nin yazılarında bir başka hava –anlatılması zor– bir başka güzellik vardır.

Eskizağralı İbrahim

Edirnekapı Mısır Tarlası mezarlığının güney tarafında –Eminbaba Tekkesi yakınında– bulunan kabrinin, celî ta'likle yazılmış mezar taşı kitâbesi şöyledir: ⤴

Zağra-i atik: (Eskizağra) Günümüzde Bulgaristan sınırları içinde olup Filibe havzasının kuzeyinde yer alır. Bugünkü adı *Stara Zagora*'dır. Eskiden o çevrede büyük bir kültür merkeziydi. **Fâtiḥ dersiâmlarından:** Fatih Camisi'nde öğrencilere toplu halde ders okutan hocalardan. **Kibâr-ı müderrisinden:** Büyük hocalardan.

Öl. 1879

Hüve-l hallâk-ül bâkî

Fâtiḥ dersiâmlarından

ve kibâr-ı müderrisinden

Zağra-i atik Hattat

İbrâhim Efendi

rûhuna ve rızâen lillah

-il fâtiha

sene 1296, fî 9 Recep

(Milâdî 29.6.1879)

Mahmud Celâleddin

Mahmud Celâleddin Efendi'nin mezarı, Eyüb'un Nişanca semtinde Davutağa Caddesi üzerindeki Şeyh Murad Dergâhı hazîresindedir. Kapıdan girince sağ taraftaki seddin üstünde yer alan bölümün üçüncü sırasının dördüncü mezarı onundur.

Sülüs, nesih ve celî yazan Mahmud Celâleddin Dağıstanlıdır. Sert tabiatlı ve dikbaşlı olması nedeniyle meşk için gittiği Yamakzâde Sâlih ve Ebûbekir Râşid (Öl. 1782) efendiler kendisine ders vermekten kaçınınca, evine kapanarak eski üstatların yazıları üstünde sabırla çalışmış ve kendi kendini yetiştirerek kendine özgü yeni bir yazı üslûbu, bir ekol yaratmıştır. Ünlü kadın hattat Esmâ İbret Hanım, kendisinin hem öğrencisi

Meşâyih-i hattâtinden: Hattatların şeyhlerinden, başhattatlardan.

Öl. 1829

Hüve-l hayy-ül bâkî

Meşâyih-i hattâtinden

cennetmekân merhûm ve mağfûr

Mahmud Celâlüddin Efendi'nin

rûhiçün el-fâtîha

sene 1245

(Milâdi 1829)

hem de eşidir. Celilerindeki gizem dolu düzen, denge ve keskinlik, tabiatındaki yalnızlık, gurur ve azameti yansıtır gibidir.

Öbür hattatlardan ayrı olarak imzasını yazılarının değişik yerlerine atar. Mehmed Tâhir, Sâlih ve Hüseyin efendiler gibi değerli hattatlar yetiştirmiştir.

Rivâyet edildiğine göre, bir ramazanda dönemin ilerigelenlerinden biri kendisinden bir en'âm ister. Fakat elinde yazılmış en'âmı yoktur. Akşam eve dönüşünde kendisini pek düşünceli ve durgun gören eşi, sıkıntısının nedenini sorduğunda durumu anlatır. Esmâ Hanım, onun yazısını takliden bir en'âm-ı şerîf yazmış olduğunu söyleyerek kendisine gösterir. Eşinin nesih yazıdaki kudretine hayran olan Mahmud Celâleddin, en'âmın kimi yerlerini düzelterip ketebesini yazar ve ertesi gün isteyen zâta götürür. Bu anekdot, büyük hattatın eşinin de ne ölçüde yetkin ve usta bir hattat olduğunu göstermektedir. Kimi kaynaklarda Esmâ İbret Hanım'ın mezarının da aynı hazîrede bulunduğu yazıyorsa da, mevcut bütün taşları tek tek aramamıza karşın mezar taşını bulamadık. Kitâbede şunlar yazılıdır: ↑

Mahmud Celâleddin Paşa

1839/40-1899

Beşiktaş Yahya Efendi Dergahı hazîresinde –Hamidiye çeşmesini geçip sağa döndükten sonra yetmiş adım kadar ileride, yolun güney tarafında– bulunan celî sülüs ve celî rık'a ile yazılmış mezar taşı kitâbeleri şöyledir: →

*Oku bir fâtîha ey ehl-i dil zâir
bu merhûma*

*Ki kadri devlet ve milletce pek
müm tâz ü bâlâdır*

*Eder hep asdikaa-yı mülk ü
devlet hâkine hürmet*

*Bu kabrin sâhibi
Mahmûd Celâleddin Paşa'dır.*

sene 1316, fi 7 Ramazan

İzzet

(Milâdi 19.1.1899)

İstanbul doğumlu olup Sadrâzam Çorlulu Ali Paşa'nın torunlarından Mehmed Aziz Efendi'nin oğludur. Başarılı bir öğrenciydi. 14 yaşında Bâbîâlî kalemlerine alındı. Hızla ilerledi. 1870'de Dahiliye Nezareti müsteşarlığına atandı. Üst düzey çeşitli görevlerde bulundu. Valilik ve bakanlık yaptı. Üstün başarıları nedeniyle madalya ve nişanlarla ödüllendirildi. Ayrıca İran, Saksonya ve Bulgaristan'dan nişanlar aldı.

Devlet işlerindeki ehliyeti dışında usta bir bestekârdır. Kimi şarkıları günümüzde de çalınıp okunmaktadır. Çok güzel rık'a yazar. Mensur ve manzum eserleri vardır. *Mir'ât-ı Hakikat* (Gerçeğin aynası) adlı tarihi basılmıştır ve önemli bir eserdir. Manzum eserleri de Girit Vali Vekili iken basılmıştır. Tanınmış bestecilerden Şemsettin Ziya Bey bu zâtın oğludur.

Taşın üst tarafında *kavukluk* üstüne yerleştirilmiş bir Hamîdî fes yontusu bulunuyor. Bu yontunun arka tarafında –aşağıdaki resimde görülen– Osmanlı arması yer alır. Mezar taşında ağırlıklı olarak rık'a kullanılması Paşa'nın rık'a yazısına olan özel ilgisiyle ilişkilendirilebilir. Kitâbenin hattatı Mehmed İzzet Efendi'nin mezar taşı da kitapta yer almaktadır.

Hüve-l hayy-ül bâkî
E'âzım-ı vükelâ-yı saltanat-ı
seniyyeden olup Ticâret ve Nâfi'a
nâzırını iken âlem-i fânîye vedâ-ı
ebedî eden Çorlulu zâde
Mahmûd Celâleddin Paşa'nın kabridir.
Bu zât Bâbiâli'de perverîş-yâb-ı
feyz ü kemâl olan
ekâbir-i erbâb-ı kalemin en
güzidelerinden idi.
Pek çok hidemât-ı mühimme-i devletde
ibrâz-ı ehliyet ve rüyet
etmesinden mâ'adâ, mecmû'a-i
kavâniyye ve nizâmât-ı devlet
olan düstûra münderiç kâffe-i
kavâniyye ve nizâmât
ya kâmilen veyâ kısmen
müşârünileyhin hâme-i tahrîr veyâ
tashîhinden
geçmiş ve yarım asra yakın
bir müddet zarfında
devletce ittihâz olunan müfredât-ı
islâhiyyenin cümlesi

ânın inzimâm-ı râs ü fikreti ve
ihitimâm-ı kilk-i kitâbeti
sâyesinde vücûd-pezîr-i icrâ olmuşdur.
Tanzîmât-ı hayriyye mülkümüze âb-ı
hayât ve merhûm-i müşârünileyhin
kaleminden çıkan kavânin ve
nizâmât ise, o âb-ı
hayâtı memâlik-i Osmâniyye'de
cereyân ettirmek
içün birer mizâb-ı terakkiyât idi.
Kitâbeti edebiyâtında ne derecede latîf
ve dil-nişîn ise
kavânin ve nizâmâtta ol derecede
nefî ü metîn
olduğu gibi, zâtı husûsî musâhabetde
ne derecelere
hoşhâl ve dil-şikâr idiye, umûr-ı
devletde ol kadar
fa'âl ve sâhib-i iktidâr idi. Hâsılı
devlet
ve milletin bir hazîne-i akdâr ü irfânı
burada medfûndur.
İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci'ün

Ehl-i dil: Gönül adamı. *Zâir:* Ziyaretçi. *Asdikaa:* Sâdiklar, gerçek dostlar. *Bâlâ:* Yüksek. *Hâk:* Toprak. *E'âzım-ı vükelâ:* Bakanların büyükleri. *Perverîş-yâb:* Beslenen, yetiştirilen. *Ekâbir:* İlerigelenler. *İbrâz-ı ehliyet ve rüyet:* Vizyon ve yeterlik gösterme. *Mâ'adâ:* Başka, gayri. *Kavâniyye:* Yasalar. *Nizâmât:* Yönetmelikler. *Düstûr:* Ana kurallar bütünü. *Münderiç:* Bulunan, yer alan. *Kâffe:* Bütün. *Müşârünileyh:* Adı geçen. *Hâme-i tahrîr:* Yazı kalemi. *Kâmilen:* Bütünüyle. *İttihâz olunan:* Getirilen, kabul edilen. *Müfredât-ı islâhiyye:* İyileştirme ve reformların ayrıntıları. *Inzimâm-ı râs ü fikreti:* O'nun kafa [yapısı] ve [isabetli] fikirlerinin eklenmesi. *İhtimâm-ı kilk-i kitâbeti:* Kaleminin kudreti. *Vücûd-pezîr-i icrâ olmuşdur:* Yapımı ortaya çıkmıştır. *Mizâb-ı terakkiyât:* İlerlemelerin oluşu. *Dil-nişîn:* Gönülde yer tutan, çok hoş giden, güzel. *Nefî ü metîn:* Sağlam ve râyihali. *Husûsî musâhabet:* Özel sohbet. *Hoşhâl:* Memnun, mutlu. *Dil-şikâr:* Gönül avlayan. *Umûr-ı devletde:* Devlet işlerinde. *Fa'âl:* Aktif, etkin. *Akdâr (Kader ve kadrin çoğulu):* (Burada) Değerler bütünü. *Medfûn:* Gömülü. *İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci'ün (Bakara Sûresi 156. âyetten bir bölüm):* Kuşkusuz Allah için[iz] (O'ndan geldik) ve elbet O'na dönenlerden olacağız (O'na döneceğiz).